УДК 342.9

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СФЕРІ АГРАРНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ

Пахомова А.О., к. ю. н., доцент
кафедри цивільно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет

У статті розглядається стан визначення та закріплення в нормативно-правових актах інтеграційних процесів науки, освіти та виробництва в аграрній сфері. Окреслено коло проблем щодо впровадження поняття агропромислової інтеграції в контексті реформування і розвитку аграрної освіти та науки. Здійснено систематизацію підзаконних нормативних актів із питань реформування аграрної освіти та науки із застосуванням інноваційних підходів.

Ключові слова: *аграрна реформа, аграрна освіта, аграрна наука, інтеграція, аграрна сфера.*

В статье рассматривается состояние определения и закрепления в нормативно-правовых актах интеграционных процессов науки, образования и производства в аграрной сфере. Очерчен круг проблем по внедрению понятия агропромышленной интеграции в контексте реформирования и развития аграрного образования и науки. Осуществлена систематизация подзаконных нормативных актов по вопросам реформирования аграрного образования и науки с применением инновационных подходов.

Ключевые слова: *аграрная реформа, аграрное образование, аграрная наука, интеграция, аграрная сфера.*

Pakhomova A.O. ADMINISTRATIVE-LEGAL REGULATION OF INTEGRATION PROCESSES IN THE FIELD OF AGRARIAN EDUCATION AND SCIENCE

The article deals with the state of defining and consolidating the normative legal acts of the integration processes of science, education and production in the agrarian sphere. The scope of problems concerning introduction of the concept of agro-industrial integration in the context of reforming and developing agrarian education and science is outlined. The systematization of subordinate normative acts on the issues of reforming agrarian education and science with application of innovative approaches is carried out.

Key words: *agrarian reform, agrarian education, agrarian science, integration, agrarian sphere.*

Постановка проблеми. Глобальне потепління, загальне загострення розвитку світової продовольчої кризи, постійне підвищення цін на енергоресурси, удорожчання собівартості продовольства – всі ці фактори здійснюють несприятливий вплив на стан національних систем продовольчого забезпечення, тим самим сприяючи формуванню можливих загроз продовольчої безпеки.

Питання продовольчої безпеки для України є пріоритетними, в тому числі тому, що країна ввійшла в топ-10 постачальників агропродовольчої групи товарів до Європейського Союзу. Тим самим, за словами заступника міністра економічного розвитку і торгівлі – торгового представника Наталії Микольської, ставши одним із гарантів продовольчої безпеки країн ЄС [1].

Ступінь розробленості проблеми. Вирішення питання продовольчої безпеки є комплексною проблемою, однак її рішення може бути здійснено лише з позицій інноваційної моделі розвитку сільськогосподарської сфери і, перш за все, через науковий потенціал, який покликаний та здатний вирішувати перераховані вище завдання. Питання адміністративно-правового забезпечення інтеграції наукової діяльності розглядали в наукових працях Т.О. Коломоєць, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, М.Ф. Стахурський, Н.І. Золотарьова, В.В. Конопльов, С.О. Кузніченко, В.Ю. Шильник та інші. Водночас дослідження в цій сфері, враховуючи її актуальність, себе не вичерпали та потребують подальшого системного наукового аналізу.

Тому **метою статті** є здійснення спроби наукового розгляду стану визначеності та закріплення в нормативно-правових актах інтеграційних процесів науки, освіти та виробництва в аграрній сфері.

Виклад основного матеріалу. Аналіз розвитку сільського господарства в різних країнах показує: чим вище рівень їх економічного розвитку, тим чіткіше виявляються еволюційні зрушення, що ведуть до усунення нерівномірності в розвитку промислового і сільськогосподарського виробництва. Інакше кажучи, в умовах високого рівня розвитку продуктивних сил суспільний поділ праці об'єктивно обумовлює необхідність об'єднання раніше самостійних функцій і процесів на основі розвитку міжгалузевих зв'язків. Тобто освіта та наука об'єднуються з виробництвом для досягнення більш високих результатів [2].

Сьогодні на законодавчому рівні не закріплена система співробітництва наукових, освітніх й виробничих установ, однак на території України функціонують окремі її елементи, які б мали скласти ієрархічну організаційну побудову інтеграції науки, освіти й виробництва. Таким чином має працювати організаційний механізм, тобто послідовність етапів проектування структур, детального аналізу і визначення системи цілей, продуманого виділення організаційних підрозділів і форм їх координації для забезпечення функціонування деякого комплексу (організаційної системи) [3, с. 172].

Наука є живильним середовищем для виробництва й освіти, виробництво є джерелом інновацій і головним інвестором в наукові розробки, освіта забезпечує підготовку кадрів для науки і виробництва. Висококваліфікованих фахівців неможливо підготувати без активної виробничої практики студентів на інноваційних підприємствах. Наука не може ефективно розвиватися в разі низького рівня освіти, так само й навпаки.

Концепція реформування і розвитку аграрної освіти та науки наполягає на тому, що сучасний стан економіки країни потребує створення нової системи інноваційного розвитку агропромислового сектору «аграрна освіта – аграрна наука – аграрне виробництво» і поглиблення співпраці центральних та місцевих органів виконавчої влади у вирішенні питань функціонування і розвитку аграрної освіти та науки [4].

На думку Л.М. Березіної, агропромислова інтеграція передбачає поєднання галузей сільського господарства, які займаються виробництвом, переробкою, зберіганням, реалізацією сільськогосподарської продукції, а також допоміжних виробництв, що його обслуговують, з метою забезпечення ефективності аграрного виробництва. Необхідність агропромислової інтеграції обумовлена тим, що в АПК України маємо, з одного боку, значну кількість збиткових сільськогосподарських підприємств, а з іншого – монополізовані переробні підприємства, для ефективного функціонування яких бракує сировинної бази. Нестача сировини не дозволяє повністю завантажити виробничі потужності, що спричиняє подорожчання процесу переробки сільськогосподарської продукції, а, відповідно, підвищення цін на неї. Інтеграція підприємств агропромислового комплексу, яка ґрунтується на організаційному, економічному, технологічному поєднанні процесу виробництва з результатами кінцевої переробки сільськогосподарської сировини, дає можливість ефективно розподіляти ресурси між суб'єктами інтеграції, використовувати нові технології та техніку, акумулювати фінансові ресурси, підвищити інвестиційну привабливість сільськогосподарського виробництва [5].

Однак вищезазначена Концепція визначає, що функціонування аграрної освіти та науки неповною мірою відповідає соціально-економічним потребам суспільства, рівню розвитку виробництва та продовольчої безпеки держави. Зазначена проблема виникла внаслідок:

– існування недосконалої системи прогнозування потреби у кваліфікованих робітничих кадрах та фахівцях з вищою освітою для ринку праці України та їх підготовки;

– спрямування науковими установами близько 96 відсотків усіх видатків із державного бюджету на соціальні виплати та відсутності видатків розвитку на оновлення матеріально-технічної бази вищих аграрних навчальних закладів і наукових установ;

– недосконалості наявної мережі наукових установ Національної академії аграрних наук та вищих аграрних навчальних закладів усіх рівнів акредитації;

– відсутності фінансування інноваційної діяльності;

– невизначеності на державному рівні пріоритетних напрямів розвитку аграрної науки, що призводить до розпорошення фінансування науково-дослідних робіт;

– недосконалості формування державного замовлення на наукову продукцію і відсутності ефективної системи впровадження наукових розробок в агропромислове виробництво;

– невідповідності рівня матеріально-технічної бази вищих аграрних навчальних закладів, професійно-технічних навчальних закладів та наукових установ потребам сучасного аграрного виробництва;

– відсутності належних соціально-побутових умов, що призводить до відсутності у випускників вищих аграрних навчальних закладів та працівників аграрної галузі мотивації для досягнення якісного результату своєї праці.

Розв'язання проблеми можливе за умови реформування аграрної освіти та науки із застосуванням інноваційних підходів, що дасть змогу підвищити їх якість та результативність, ефективність використання кадрового та наукового потенціалу галузі, забезпечити конкурентоспроможність агропромислового сектору національної економіки та підвищити добробут населення [4].

Не дивлячись на те, що аграрні наукові заклади в Україні сьогодні передані до Міністерства освіти і науки, Міністерство аграрної політики та продовольства України продовжує контролювати політику, пов'язану із системою надання профільної освіти, розробкою відповідних програм і навчальних процесів. Саме тому одним зі стратегічних пріоритетів Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 роки стали аграрна наука, освіта, інновації та дорадчі послуги.

Загальний рівень аграрної освіти в Україні має достатньо високу репутацію, однак дедалі частіше виникають прогалини між результатами надання освітніх послуг та реальними потребами аграрної сфери. Випускникам аграрних університетів, коледжів та технікумів бракує практичних знань, навичок та компетенцій, їхня освіта занадто теоретична. Роботодавці скаржаться на необхідність навчати випускників їхній професії вже на робочому місці. Системі освіти бракує міжнародного компоненту, сучасних технологій викладання, а педагогічні прийоми і наукова діяльність значно відстають від світової практики, що негативно впливає на якість підготовки фахівців.

Головною метою у сфері аграрної освіти Стратегія визначає підвищення якості аграрної освіти шляхом реформування державних навчальних закладів, підготовки нових навчальних планів, виходячи з потреб сільськогосподарських виробників у відповідних спеціалістах вищого, середнього і професійно-технічного рівня освіти із визначеними компетенціями [6].

Успішне виконання поставлених завдань можливе в разі тісної інтеграції освіти, науки і виробництва. І сьогодні ця проблема зве-

дена в ранг державної політики. Державний курс на підтримку інтеграції є логічним способом співпраці вітчизняної науки, освіти і виробництва.

Для забезпечення реалізації визначеної державної політики основними пріоритетними заходами можна визначити посилення зв'язку між університетами та підприємствами агропродовольчого сектору шляхом створення нових навчальних програм, їх викладання та адміністрування у відповідності з потребами підприємств агропродовольчого сектору для підготовки необхідних їм фахівців (бакалаврів та магістрів) із визначеними знаннями, навичками та компетенціями.

У свою чергу, вдосконалення існуючих навчальних планів та створення нових з урахуванням вимог аграрного бізнесу та міжнародного досвіду дасть можливість не лише теоретичного, а й практичного застосування здобутих знань та навичок безпосередньо в аграрному виробництві.

Необхідним є створення прозорих і зрозумілих правил оцінки навчального процесу і знань студентів із метою попередження корупційних складових та маніпуляцій як з боку викладачів, так і з боку студентів.

Одним із болючих питань є питання фінансування аграрних вишів з боку держави, тому Стратегія визначає необхідність створення законодавчого поля, яке уможливлює та сприяє використанню альтернативних джерел фінансування аграрних навчальних закладів.

Задля підвищення конкурентоспроможності аграрних навчальних закладів як на національній, так і світовій арені необхідним є підвищення кваліфікаційних вимог до викладачів університетів: практичних навичок, володіння англійською мовою, міжнародних публікацій, участі в міжнародних конференціях, стажування та викладання в іноземних навчальних закладах.

Посилення наукової складової діяльності аграрних університетів та оновлення лабораторного обладнання для ветеринарних, біологічних, технічних та інших напрямів дослідження має забезпечувати високий рівень впровадження наукових розробок з їх подальшою комерціалізацією.

Постійні інтеграційні процеси України в єдиний європейський науковий простір обумовлює необхідність визначення оптимальних шляхів і механізмів співпраці з Європейським Союзом в області науки та інноваційних технологій, у тому числі в аграрній сфері. Основним способом досягнення визначених цілей має стати розроблення програми міжнародного науково-технічного співробітництва та науково-дослідної роботи, зокрема інтеграції до Європейської дослідницької зони (ERA), в тому числі «Horizon 2020».

У зв'язку із завищеною кількістю аграрних навчальних закладів різних рівнів та форм власності доцільним вважається оптимізація кількості державних аграрних університетів з метою їх спеціалізації за галузями сільського господарства з урахуванням регіональних особливостей та посилення наукової складової і можливостей надання дорадчих послуг, а також оптимізація системи підготовки фахівців середнього та професійно-технічного рівня освіти.

Запровадження Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 роки передбачає досягнення певних результатів, серед яких:

– укладання угод між аграрними навчальними і науковими закладами та аграрним бізнесом на теоретичну та практичну підготовку фахівців із визначеними компетенціями;

– створення Дорадчої ради з аграрної освіти при МОН України;

– створення Рад роботодавців при аграрних навчальних закладах;

– забезпечення відповідності наукових розробок аграрних університетів міжнародним стандартам та їх спрямування потребам аграрного бізнесу;

– оптимізація кількості державних аграрних навчальних закладів;

– уникнення корупційних складників у системі аграрної освіти, академічного плагіату та нечесної поведінки студентів;

– створення приватних фондів фінансування аграрних університетів;

– створення в аграрних навчальних закладах системи дорадчих послуг малому та середньому бізнесу в селах [6].

У свою чергу, Українська аграрна асоціація запропонувала проект Програми розвитку АПК України на період до 2020 року, який має на меті визначення економічних та організаційно-правових умов, необхідних для ефективного розвитку аграрного сектору, виходячи з єдності економічних, соціальних та екологічних вимірів сталого розвитку суспільства для стабільного забезпечення населення країни якісним, безпечним, доступним продовольством.

У програмі зазначено, що в результаті недоліків вищої освіти аграрії часто змушені витрачати власні кошти для перепідготовки випускників вищих учбових закладів, що готують фахівців агропромислового комплексу. Підвищення кваліфікації та перепідготовка фахівців майже не фінансується з державного бюджету. Тому необхідним вважається: зменшення обсягів прямого фінансування навчальних закладів за програмами державного замовлення фахівців для агропромисловості, натомість запровадити програми стипендій на оплату навчання; збільшення витрат державного бюджету на перепідготовку, підвищення кваліфікації спеціалістів АПК; надання навчальним закладам права самостійно розробляти навчальні програми підготовки студентів [7].

В своїх роботах А.М. Пугач наголошує, що за роки ринкових реформ вищі навчальні заклади розгубили раніше існуючі в них науково-дослідні структури, а професорсько-викладацький склад певною мірою втратив навички ведення наукових досліджень. Існувала нескінченна перебудова системи управління наукою та освітою на національному рівні. Дотепер відсутній ефективний механізм узгодження інтересів освітніх установ, наукових, конструкторських та інших неко-

мерційних організацій, що входять до складу університетських комплексів. Для вирішення окреслених вище проблем і максимальної мобілізації потенційних можливостей, закладених в ідеї створення аграрних університетських комплексів, на його погляд, необхідно реалізувати наступну систему заходів, заснованих на положеннях теорії кластерів: потрібно перейти від простого механічного об'єднання освітніх установ, наукових, конструкторських та інших некомерційних організацій в університетський комплекс того чи іншого типу.

Для формування аграрних університетських комплексів необхідно підкріпити системою заходів державної підтримки цієї форми інтеграції науки і освіти, стимулюючої входження в нього освітніх установ, наукових, конструкторських та інших некомерційних організацій. Обмежені бюджетні кошти слід було б направити в якості цільових вкладень у створення загальної інфраструктури для установ та організацій університетського комплексу (бібліотек, лабораторної та експериментальної бази, комп'ютерних та інформаційно-телекомунікаційних мереж, інформаційно-консультаційних, інноваційних, правових та виставкових центрів, інтернет-центрів і проектно-конструкторських бюро, центрів перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів тощо) [8].

Висновки. Отже, інтеграція академічної та університетської аграрної науки шляхом реформування вищих аграрних навчальних закладів та наукових установ Національної академії аграрних наук із використанням їх потенціалу з метою створення з урахуванням природно-кліматичних зон регіональних навчальних науково-виробничих комплексів як центрів навчально-наукового і кадрового забезпечення агропромислового комплексу України має стати пріоритетним завданням реформування і розвитку аграрної освіти та науки [4].

Таким чином, інтеграція науки й освіти є рушійною силою виробництва і покликана вирішити проблему подолання розриву між науковими та освітніми комплексами, які взаємопов'язано виконують суспільно значимі функції виробництва, передачі та поширення знань.

Сьогодні існує необхідність не тільки розвитку інтеграційної взаємодії між наукою, освітою та виробництвом в аграрній сфері, а й адміністративно-правового закріплення специфіки даного процесу в нових умовах. Маючи значну кількість нормативно-правових актів, на жаль, жоден з них не дає чіткого визначення та конкретного плану дій щодо реалізації інтеграційних процесів аграрної науки та виробництва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Микольская Н. Україна – гарант продовольчої безпеки ЄС. Сьогодні. 2017. URL: https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/mikolskaya-ukraina-garant-prodovolstvennoy-bezorpasnosti-es-1062027.html

2. Научно-техническая революция и развитие агропромышленной интеграции. Аналітика. URL: http://econominfo.ru/view-article.php?id=280

3. Маршалок М.С. Формування та використання ресурсного потенціалу аграрної сфери в контексті розвитку біоекономіки. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». 2014. Вип. 200 (2). С. 171–175.

4. Про схвалення Концепції реформування і розвитку аграрної освіти та науки: Розпорядженя Кабінету Міністрів України від 06 квітня 2011 р. Офіційний вісник України. 2011. № 26. Ст. 1087.

5. Березіна Л.М. Інтеграційні процеси підприємств АПК : організаційно-економічні аспекти. Економіка сьогодення: актуальні питання та перспективи. URL: http://economics-issues.com.ua/zmist-zhurnalu/ekonomika-sogodennya-aktualni-pitannya-ta-perspektivi-2013-2/integracijni-procesi-pidpriyemstv-apkorganizacijno-ekonomichni-aspekti/

6. Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020. Проект. Аналітика. URL: http://minagro.gov.ua/node/16025

7. Програми розвитку АПК України на період до 2020 року. Проект. Аналітика. URL: http://www.uagra.com.ua/analytics/materials/programa-rozvytku-apk-ukrayiny-na-period-do-2020-roku

8. Пугач А.М. Оцінка умов ефективної реалізації інтеграційних процесів в сфері аграрної освіти, науки та виробництва. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2013. № 12. URL: http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=derzhavne-upravlinnya-udoskonalennya-ta-rozvytok&s=ua&z=897